

W dniu 3 Maja obchodzimy Święto Konstytucji 3 Maja. Jest to święto państwowe ustanowione na pamiątkę uchwalenia w 1791 roku konstytucji mającej na celu poprawę sytuacji politycznej Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Konstytucja 3 maja została uchwalona przez Sejm Czteroletni, jako pierwsza tego typu nowoczesna konstytucja w Europie i druga na świecie. Zmieniono ustrój polityczny kraju z monarchii parlamentarnej na konstytucyjną. Zniesiono liberum veto, uważane za jedną z przyczyn ówczesnie panującej złej sytuacji politycznej kraju. Ustanowiła także trójpodział władzy znany obecnie, tj. na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską. Wprowadzono zasadę dziedziczenia tronu w miejsce wolnej elekcji, ograniczając wpływy szlacheckie, a wzmacniając pozycję rodziny królewskiej. Konstytucja 3 maja poprawiała także trudną sytuację chłopów. Współautorem ustawy był ówczesnie panujący król *Stanisław August Poniatowski*. Oficjalnie ustawa ta, jak i pozostałe postanowienia ogłoszone przez Sejm Czteroletni przestały prawnie obowiązywać już 23 listopada 1793 roku z inicjatywy Rosji. Obradom Sejmu Czteroletniego towarzyszył sprzeciw szlachty, która obawiała się ograniczenia swojej wolności, licznych przywilejów i wpływów.

Stanisław August Poniatowski był *ostatnim królem Polski*. Za jego panowania, a dokładnie w latach 1772 - 1795 Rosja, Prusy i Austria dokonały trzech rozbiórów państwa polskiego (Austria nie brała udziału w II rozbiórce Polski), które utraciło wolność na kolejne 123 lata.

Znaczenie Konstytucji 3 Maja

Mimo rozbiorów pamięć o drugiej w dziejach świata spisanej konstytucji narodowej (uznawanej przez politologów za bardzo postępowy jak na swoje czasy dokument) przez kolejne pokolenia pomagała podtrzymywać polskie dążenia do niepodległości i stworzenia sprawiedliwego społeczeństwa. W Polsce uznaje się ją za ukoronowanie wszystkiego, co dobre i oświecone w polskiej historii i kulturze.

Po odzyskaniu przez kraj niepodległości rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja została oficjalnie **świętem narodowym 29 kwietnia 1919 roku**. Nie było uznawane przez władze komunistyczne, a ostatecznie powróciło 6 kwietnia 1990 roku. Polacy w tym dniu często manifestują swój patriotyzm poprzez eksponowanie biało-czerwonej flagi.

Przed uchwaleniem Konstytucji Trzeciego Maja, termin *konstytucja* służył na określenie wszelkich ustaw uchwalanych na Sejmie. Dopiero po 3 maja 1791 pojęcie *konstytucja* nabrało swojego nowoczesnego znaczenia, określając podstawowy akt prawny, ustawę zasadniczą.

Sama koncepcja kodyfikacji narodowej konstytucji stanowiła rewolucję w dziejach systemów politycznych. Pierwszą taką konstytucją była Konstytucja Stanów Zjednoczonych, napisana w 1787 roku, która weszła w życie w roku 1789. Drugą była ustawa zasadnicza Rzeczypospolitej Obojga Narodów, przyjęta 3 maja 1791 roku. Choć geograficznie odległe od siebie, Polska i Stany Zjednoczone okazały się podobne w tym, jak kształtowały systemy polityczne. W odróżnieniu od wielkich monarchii absolutnych, oba kraje wykazały się w znaczącym stopniu demokracją. Królowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów byli monarchami elekcyjnymi, a Sejm posiadał szeroką władzę ustawodawczą. Na mocy Konstytucji

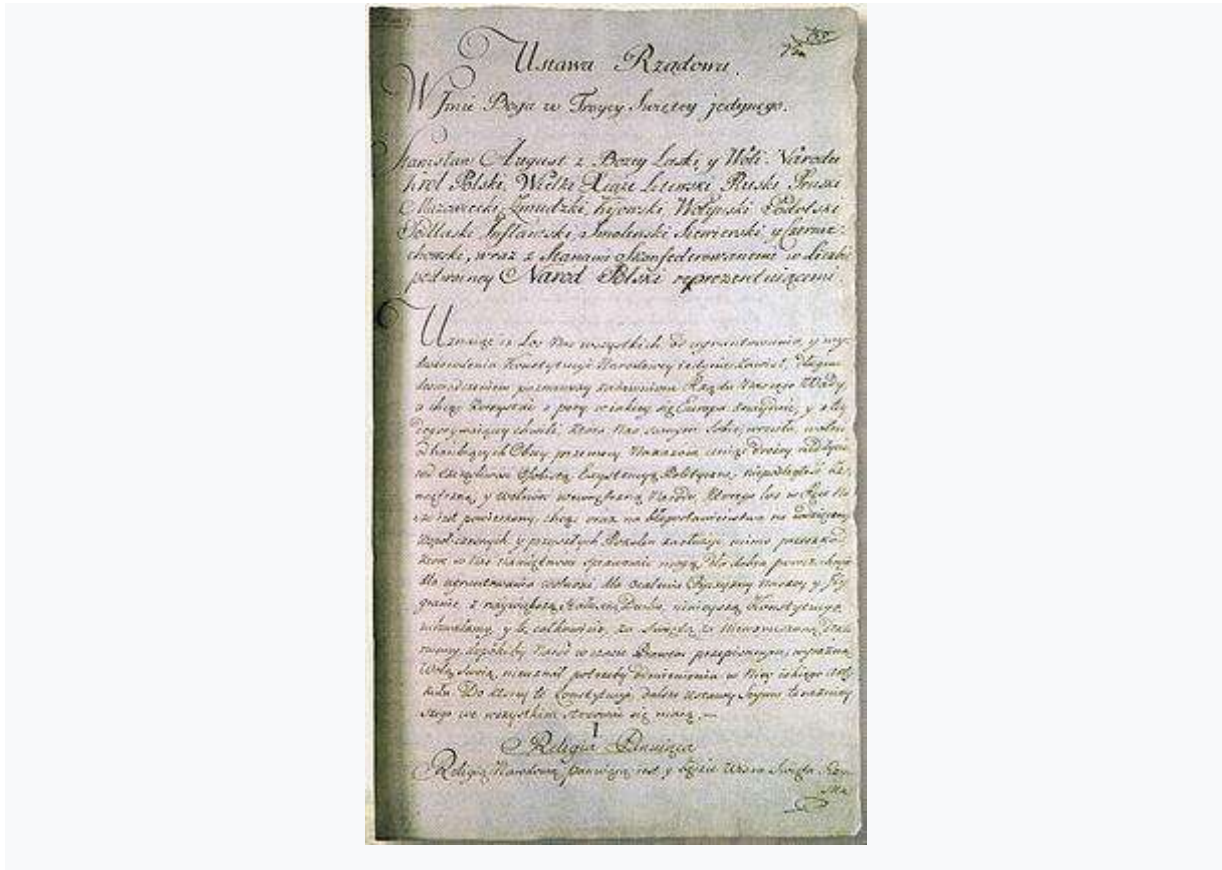
Trzeciego Maja, Polska przyznawała przywileje polityczne mieszczanom i szlachcie, co razem dawało około 10 procent populacji kraju. Porażka polskich liberałów jedynie na pewien czas odwlekła demokratyczne przemiany. Ekspansja demokracji zwolniła swoje tempo w efekcie unicestwienia państwa polskiego, ale w Ameryce udało się ustanowić system demokratyczny. Ruchy demokratyczne już wkrótce zaczęły podważać monarchie absolutne w Europie. Konstytucję Trzeciego Maja przetłumaczono (w skróconej wersji) na francuski, niemiecki i angielski. Uczestnicy rewolucji francuskiej wznosili toasty za króla Stanisława Augusta i majową konstytucję. Czynili to nie tylko ze względu na postępowy charakter polskiej ustawy zasadniczej, lecz i dlatego, że wojna polsko-rosyjska 1792 i Insurekcja kościuszkowska związały znaczne siły rosyjskie i pruskie, dzięki czemu nie mogły zostać one użyte do zdławienia rewolucyjnej Francji. Thomas Paine uznawał Konstytucję Trzeciego Maja za wielki przełom. Edmund Burke opisywał ją jako „najszlachetniejsze dobro otrzymane kiedykolwiek przez jakikolwiek naród...”. A o Stanisławie Augustie pisał: „Stanisław II zasłużył na miejsce pośród największych królów i mężów stanu w dziejach”. W końcu okazało się, że „konserwatyści” zdołali zatrzymać pochód demokracji w Europie o nieco ponad stulecie – po I wojnie światowej większość monarchii europejskich została zastąpiona przez państwa demokratyczne. Należała do nich wskrzeszona II Rzeczpospolita Polska. Konstytucja Trzeciego Maja miała w II Rzeczypospolitej również swoich przeciwników. Wysuwano zarzuty, że była ona przyczyną upadku I Rzeczypospolitej.

Obchody święta

Dzień 3 maja 1791 roku został uznany *Świętem Konstytucji 3 Maja*. Obchody tego święta były zakazane podczas rozbiorów, a ponownie jego obchodzenie zostało wznowione w II Rzeczypospolitej w kwietniu 1919 roku. Święto Konstytucji 3 Maja zostało zdelegalizowane przez hitlerowców i sowietów podczas okupacji Polski w czasie II wojny światowej, a po antykomunistycznych demonstracjach w 1946 r. nie było obchodzone w Polsce, natomiast zastąpione obchodami Święta 1 Maja. W styczniu 1951 r. święto 3 maja zostało oficjalnie zdelegalizowane przez władze komunistyczne. W roku 1981 ponownie władze świętowały uchwalenie majowej konstytucji. Do roku 1989 w tym dniu często dochodziło w Polsce do protestów i demonstracji antyrządowych i antykomunistycznych. Po zmianie ustroju, od kwietnia

1990 r. Święto Konstytucji 3 Maja należy do uroczystości obchodzonych polskich świąt. W roku 2007 po raz pierwszy na Litwie obchodzono święto Konstytucji 3 maja.

Rękopisy Konstytucji 3 maja

W Archiwum Głównym Akt Dawnych przechowywane są trzy oryginalne rękopisy Konstytucji 3 maja. Rękopisy Konstytucji nie stanowią wyodrębnionej pozycji, lecz wchodzi w skład obszernych ksiąg zawierających zestawy dokumentów z tamtej epoki.